

ایران و شبکه‌های اجتماعی

(تأثیر سیاسی و اجتماعی فضای مجازی بر جامعه ایران)

نگارش: دکتر سید علی بنی‌داش

سرشناسه: بنی هاشمی، سید علی، ۱۳۶۷.
عنوان و نام پدید آورنده: ایران و شبکه‌های اجتماعی (تأثیر سیاسی و اجتماعی فضای مجازی بر جامعه ایران) مؤلف: سید علی بنی هاشمی.
مشخصات نشر: قم، آوای منجی، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص
شابک: ۳۵۰۰۰۰ ریال ۱ - ۰۶۹ - ۴۲۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸ ISBN

وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: شبکه‌های اجتماعی -- جنبه‌های سیاسی
Social networks -- Political aspects
موضوع: شبکه‌های اجتماعی -- ایران -- جنبه‌های سیاسی
Social networks -- Iran -- Political aspects
موضوع: شبکه‌های اجتماعی -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
Social networks -- Iran -- Social aspects
رده بندهی کنگره: ۲۱۱۷۷۰۷ ب/ب ۷۴۲ HM
رده بندهی دیویی: ۰۰۱/۷۵۴
شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۶۷۷۴۰

ایران و شبکه‌های اجتماعی

(تأثیر سیاسی و اجتماعی فضای مجازی بر جامعه ایران)

مؤلف: سید علی بنی هاشمی
چاپخانه: احسان
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸
قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان
شابک: ۱ - ۰۶۹ - ۴۲۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸ ISBN

قم: خیابان معلم - معلم ۱۰ - کوچه ۵ (شهید فلسفی) پلاک ۴
همراه: ۰۹۱۲۶۵۱۸۰۳۶ - ۰۹۱۲۳۹۰۸۴۷۵
تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۸۳۶۹۱۳ - ۳۷۷۴۸۳۷۰

www.mobineandishe.com
www.mobineandish.ir

فهرست مطالب

۷	 مقدمه
---	-------------

- فصل اول: مبانی نظری/۱۳

۱۵	 نظریه قدرت ارتباطات کاستلز
۲۱	 شبکه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی
۲۸	 نظریه سرمایه اجتماعی
۳۱	 پیر بورديو
۳۵	 جیمز کلین
۳۹	 پاتنام
۴۵	 فوکویاما

- فصل دوم: شکل‌گیری قلابوغ و اثرگذاری شبکه‌های اجتماعی بر جهان/۴۹

۵۱	 تاریخچه اینترنت
۵۵	 تأثیر اینترنت بر زندگی اجتماعی و سیاسی
۵۷	 مشارکت سیاسی
۶۱	 رضایتمندی اجتماعی
۶۵	 شبکه‌های اجتماعی و ارتباطی
۶۶	 شبکه‌های اجتماعی مجازی
۶۸	 شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی
۷۰	 معرفی مهمترین شبکه‌های اجتماعی
۷۱	 فیس‌بوک
۷۳	 توئیتر
۷۴	 گوگل پلاس
۷۵	 یوتیوب

۷۷.....	اینستاگرام.....
۷۸.....	تلگرام.....
۷۹.....	سایر شبکه‌های اجتماعی.....
۸۰.....	تأثیرپذیری شبکه‌های اجتماعی بر جهان.....
۸۲.....	تأثیر رسانه‌های اینترنتی بر مردم ایالات متحده امریکا.....
۸۸.....	انقلاب‌های رنگی و رسانه‌ها.....
۹۲.....	انقلاب‌های عربی و شبکه‌های اجتماعی.....
۹۷.....	تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر گروه‌های تروریستی.....
فصل سوم: تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر جامعه سیاسی اجتماعی ایران/۱۰۳	
۱۰۵.....	نقش شبکه‌های مجازی در تغییر سبک زندگی.....
۱۰۹.....	شبکه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی.....
۱۲۰.....	تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر تغییر فرهنگ و هویت سیاسی.....
۱۳۰.....	شبکه‌های اجتماعی و انتخابات در ایران.....
۱۴۶.....	شبکه‌های اجتماعی و انقلاب رسانه‌ای در ایران.....
۱۵۲.....	نتیجه‌گیری.....
۱۵۷.....	منابع.....
۱۶۷.....	منابع لاتین.....

مقدمه

در جهان امروزی، وسایل ارتباط جمعی از مهمترین ارکان اطلاع رسانی و فرهنگ سازی هر جامعه به شمار می آید. این ابزار به افراد جامعه کمک می کند تا در مسیر و خط مبنی معین خود موفق تر و با آگاهی و اطلاعات بیشتری حرکت کنند. وسایل ارتباط جمعی در حکونگی تعامل متقابل شهروندان تأثیر می گذارد و کنش ها و واکنش ها را جهت دار و متناسب با دیگر ابعاد جامعه می سازد؛ همچنان که نهادهای اجتماعی را برجسته ساخته و گسترش می دهد و میان افراد احساسات عاطفی و روانی مشترکی برقرار می سازد بدون شک، رسانه های همگانی دارای کارکردهای متفاوت و متعدد، در دو بعد مثبت و منفی هستند. این ابزارها می توانند به افراد کمک کند تا در مسیر درست و صحیح حرکت کنند و بستر پیدایش هنجارها و ارزش های تازه اجتماعی و تغییر در شیوه رفتار افراد را فراهم نمایند. رسانه ها در پیدایش عادات تازه، شکل گیری فرهنگ های جدید منطقه ای و جهانی و تغییر در رفتار و خلق و خوی انسان نیز سهمی بزرگ به عهده دارند.

اینترنت، یکی از رسانه های مهم و امروزی است که نقش مهمی را در ارتباطات جمعی و فرامنطقه ای ایفا می کند. این پدیده مرزهای جغرافیایی را درنور دیده و با سرعت زیاد در اطلاع رسانی و تبادل اطلاعات و ایجاد حلقه های ارتباطی ایفای نقش می کند. اگر در گذشته های نه چندان دور، بسیاری از افراد برای تصمیم گیری های خود از جمله انتخاب شغل یا خانه مناسب و... از افراد

صاحب نظر کمک می‌گرفتند، امروزه به مدد ورود فناوری‌ای به نام اینترنت این تصمیم‌گیری‌ها دستخوش تغییرات اساسی شده است.

با ظهور فناوری‌های مدرن و بخصوص اینترنت و ورود شبکه‌های اجتماعی به زندگی افراد، نوع جدیدی از روابط بین فردی شکل گرفته است که از آن به ارتباطات مجازی تعبیر می‌شود. در واقع، این ارتباطات مجازی بین فردی در قالب شبکه‌سازی‌های اجتماعی، بر پایه مشارکت همگانی بنا شده‌اند. از این رو، شبکه‌های اجتماعی، به عنوان فضاهایی در دنیای مجازی که برای ارتباط میان افراد مختلف، با سطح گوناگون دسترسی به‌وجود آمده‌اند، به علت بی‌مکانی حاکم بر اینترنت بر علایق افراد و گروه‌ها بنیان نهاده شده‌اند. ایجاد ارتباطات جمعی و میان فردی، تشکیل اجتماعات مجازی، اطلاع‌رسانی، تبادل اطلاعات و نظرات از شناخته شده‌ترین کارکردهای این فضاها هستند.

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی به زبانی ساده، صفحات اینترنتی هستند که افراد با عضویت در آنها می‌توانند دوست‌یابی کنند، بحث و تبادل نظر بپردازند، تصاویر و فیلم‌هایی را که دوست دارند به اشتراک بگذارند و این فرصت را می‌یابند تا درباره علاقه‌مندی‌ها و مطالب دیگران اظهار نظر کنند و خودشان نیز مطالبی را مطابق با سلیقه و نظر خود منتشر کنند و حتی در دنیای مجازی این شبکه‌ها، تصویری خیالی از خود ارائه کنند. آنچه در حال حاضر وجود شبکه‌های اجتماعی را بر اهمیت و تأثیر آنها را پررنگ‌تر جلوه می‌دهد، اقبال عمومی کاربران اینترنت به این شبکه‌ها می‌باشد. به طوری که روزانه میلیون‌ها نفر در دنیا با عضویت در این شبکه‌ها، ساعت‌های متعددی از عمرشان را صرف گشت و گذار در شبکه‌های اجتماعی می‌کنند.

برخی از ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مانند به اشتراک گذاری، سازماندهی، دوستی، اعتماد، استناد و تعمیم، چندرسانه‌ای بودن، نقد بی‌رحمانه، دنبال کردن و دنبال شدن، باز انتشار، خردجمعی، ساختار دموکراتیک، قدرت سرمایه اجتماعی،

تحرك اجتماعى و ابتكار و خلاقيت تأثيرهاى اين شبكه‌ها را دو چندان نموده‌اند و در نتيجه فضاى حاكم بر آنها، حضور افراد در شبكه‌هاى اجتماعى، احتمال مشاركت‌ها و كنش‌هاى اجتماعى آنها را نيز افزايش مى‌دهد. اما، بارزترين ويژگى اين شبكه‌ها را مى‌توان هويت دانست. به اين معنا كه هويت در شبكه‌هاى اجتماعى مجازى به سمت هرچه واقعى‌تر شدن پيش مى‌رود. پس هر چه پيوند افراد و اعضا در شبكه‌ها، بيشتر و انبوه‌تر باشد، همراهى، تعامل‌ها، نزديكى ديدگاه‌ها و نيز حركت‌هاى هم‌سو و مشترك، محتمل‌تر خواهد شد. بر همين اساس و تحت تأثير چنين فضاى كه در شبكه‌هاى اجتماعى به‌وجود آمده است، از طرفى نيز شاهد رشد و نفوذ شبكه‌هاى اجتماعى در تحول‌هاى سياسى و اجتماعى مختلف و حتى فروپاشى نظام‌هاى سياسى و اجتماعى مستقر در گوشه و كنار جهان بوده‌ايم.

شكل گيرى شبكه‌هاى اجتماعى، از مصاديق بارز پديده اجتماع آفرين اينترنت است. البته فضاى حاكم بر شبكه جهانى اينترنت همواره دستخوش اتفاقات و ظهور و پا گرفتن و رشد و افول فناورى‌هاى است كه روز به روز به واسطه ايدهاى تازه و با پديد آمدن نيازهاى جديد و تلاش براى پاسخگوى به آن نيازها شكل مى‌گيرد. كمتر اتفاقى را در دنياى وب مى‌توان يافت كه از عنصر ماندگارى بهره مند باشد؛ مگر اينكه همواره با پيگيرى نيازها و خواسته‌هاى کاربران و مسير حركت رو به رشد فضاى وب، خود را با پيشرفت‌ها و دستاوردهاى نو هماهنگ كرده باشد. شبكه‌هاى اجتماعى نيز از اين دست فناورى‌ها است؛ فناورى‌اى كه به جرأت مى‌توان آن را شكل بلوغ يافته وب ۲ دانست.

فضاى شبكه‌هاى اجتماعى به افكار عمومى فرصت مى‌دهد تا به شكل مستقيم و بى واسطه از حق دانستن برخوردار باشد. مهمتر از همه آن كه، اين فضا فرصت بى بدبلى براى بسيج نيروهاى اجتماعى فراهم كرده است. زيرا اکنون جنبش‌هاى جديد، همچون جنبش‌هاى زنان، صلح و محيط زيست توانسته‌اند

امکانات شبکه‌های اجتماعی را جایگزین برخی از کارکردهای سنتی احزاب سیاسی کنند. شبکه اجتماعی به بازیگران اجتماعی فرصت می‌دهد تا با استفاده از مزیت‌های نسبی این فضا به طرح دیدگاه‌های خود بپردازند، تابوهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را بشکنند، همفکران خود را بیابند، احساس همبستگی گروهی کنند و در عین حال اگر مایل نیستند، هویت خویش را آشکار نکنند. از همین رو، فضای شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به تعمیق و بسط مشارکت اجتماعی بینجامد، صدای بی‌واسطه افکار عمومی را انعکاس دهد، جامعه را به دریافت و درکی بی‌واسطه از خود برساند، و مونولوگ حاکم بر ساختارهای سنتی رسانه و سیاست را به دیالوگ انتقادی ارتقا دهد.

اهمیت شبکه‌های اجتماعی را نمی‌توان تنها منحصر در استقبال روزافزون کاربران اینترنتی از شبکه‌های اجتماعی و جا گذاشتن رقبا در رتبه‌های جهانی توسط شبکه‌های اجتماعی دانست؛ بلکه باید از زاویه‌های دیگر همچون: استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای رساندن پیام و الغای تفکرات به کاربران، اطلاع رسانی در شرایط بحرانی، تبدیل حوادث عادی به یک بحران، در کنار جذابیت‌ها و همچنین اثرات شگرفی که این جوامع مجازی بر روی زندگی واقعی جوامع می‌گذارد، جستجو نمود.

مفهوم شبکه‌های اجتماعی در ایران به طور گسترده تقریباً در سال ۱۳۸۳ با حضور شبکه اجتماعی اورکات در میان کاربران ایرانی رواج پیدا کرد و در مدت کوتاهی به قدری سریع رشد کرد که پس از برزیل و امریکا، ایران سومین کشور حاضر در اورکات شد و سرعت باورنکردنی افزایش کاربران این شبکه در ایران، تقریباً موضوع بسیاری از نشریات و رسانه‌های خبری کشور گردید. تأثیرگذاری این شبکه‌ها در ایران نیز که در سال‌های اخیر دستخوش فراز و نشیب‌های مختلفی بوده است.

در دهه نود شمسی و با افزایش میزان حضور در اینترنت و بالخص شبکه‌های اجتماعی در ایران شاهد تغییر در روند حرکت جامعه سنتی به سمت جامعه مدرن بودیم، به طوری که زمان حضور در شبکه‌های اجتماعی از بیست دقیقه طی روز در سال ۱۳۹۰ به بیش از دو ساعت در سال ۱۳۹۶ رسیده است. بنابراین شاهد افزایش میزان حضور و تأثیر فوق العاده این رسانه نوین در جامعه ایران شده است. دیگر به جای در دست داشتن روزنامه‌ها و دیدن اخبار از تلویزیون با یک تلفن همراه هوشمند تمامی اخبار و اطلاعات از منابع گوناگون در دسترس همه جامعه است.

در ایران، با روی کار آمدن و رونق گرفتن شبکه‌های اجتماعی که از طریق آنها افراد با دیگر اعضای شبکه و مورد اعتماد خود پیوند فکری و تبادل ارتباطی فراهم می‌آورند دیگر رسانه‌ها اعم از رادیو و تلویزیون به عنوان منبع اولیه و شکل دهنده افکار اجتماعی در حال رنگ باختن بوده و دیگر این شبکه‌های اجتماعی هستند که قدرت تبلیغاتی و افکارسازی رسانه‌های شنیداری و دیداری را به مصاف می‌طلبند. به علاوه، در جامعه ایرانی که احزاب به معنای اخص آن در دید مردم به طور کامل نهادینه نشده است، شبکه‌های اجتماعی نقش احزاب سیاسی و اجتماعی را به خود گرفته و کارکردهای احزاب را در فضای مجازی بین افراد اعمال می‌کنند که این موضوع، قدرت شبکه سازی و تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی در ایران را افزایش داده است. همچنین، اعتماد و شناخت شبکه‌ای و سلسله مراتبی که بین اعضای شبکه‌های اجتماعی وجود دارد، اعتبار اخبار و اطلاعات تبادل شده را برای اعضاء افزایش داده و این شبکه‌ها را به یکی از منابع اصلی اخذ و تحلیل رویدادها تبدیل کرده است. البته جذابیت‌های بصری و تفننی و نیز آزادی نسبی عمل و اظهار افکار در این شبکه‌ها بر کارکردها و قدرت برجسته سازی رویدادهای مختلف در آن افزوده است.

از زمان حضور شبکه‌های مجازی در ایران می‌توان موارد بسیار متنوع و زیادی را از تأثیر آن بر جامعه سیاسی و اجتماعی ایران صحبت نمود. با توجه به اینکه پیدایش و شکل‌گیری هر تکنولوژی دارای پیامدها و آثار سیاسی اجتماعی است، انتظار می‌رود که شکل‌گیری تکنولوژی‌های جدید ارتباطی تأثیرات عمیقی را بر فضای سیاسی اجتماعی ایران و نگرش ایرانیان به سیاست و حکومت در پی داشته باشد. شبکه‌های اجتماعی در ایران با تأثیر شگرف خود در عرصه مسائل سیاسی و اجتماعی گام‌های بسیار موثری را در جهت حرکت جامعه به سمت دموکراتیک‌تر شدن برداشته است. با گسترش شبکه‌های اجتماعی شاهد افزایش آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی در جامعه خواهیم بود که این مسأله می‌تواند موجب بهبود اوضاع سیاسی و اجتماعی در ایران باشد. راهبرد اصلی حکومت ایران نسبت به شبکه‌های اجتماعی هنوز به طور مشخص و واضح عنوان نشده است به طوری که گاهی به سمت افزایش حضور و گاهی محدود کردن حضور در این شبکه‌ها هستیم.

شناخت شبکه‌های اجتماعی به عنوان یک ابزار جدید رسانه‌ای در فضای مجازی برای جمهوری اسلامی ایران به جهت مقابله با تهدیدات و آگاهی از فرصت‌های پیش‌رو از اهمیت بالایی برخوردار است. با توجه به اینکه شبکه‌های اجتماعی نفوذ گسترده‌ای در جمهوری اسلامی ایران پیدا کرده است انتظار می‌رود که در آینده تأثیرات سیاسی عمیقی بر جامعه جمهوری اسلامی ایران برجای بگذارند. فرض بر آن است که شبکه‌های اجتماعی در جامعه سیاسی اجتماعی ایران بر اساس مولفه‌هایی نظیر تغییر سبک زندگی و بینش سیاسی اجتماعی، حضور فعال‌تر در عرصه‌های سیاسی، آگاهی از حقوق شهروندی و انقلاب رسانه‌ای قابل تبیین و بررسی می‌باشد. در این پژوهش به دنبال بررسی تأثیرات سیاسی و اجتماعی شبکه‌های اجتماعی بر جامعه ایران هستیم.